

Tants ploomipuu ümber

“Mitte midagi” on Vanemuise draamalavastus, mis põhineb Taani kirjaniku Jane Telleri ülemaailmselt menukal noorteromaanil ning räägib külmavärinaid tekitava otsekoheusega loo seitsmest lapsest, kellest üks (Pierre-Anton) ronib esimesel koolipäeval ploomipuu otsa ja teatab oma klassikaaslastele, et tema enam seal alla ei tule, sest mitte millelgi siin elus ei ole Tähendust. Teised aga ei suuda olukorraga leppida ning otsustavad, et Pierre-Anton peab maksku mis maksab puu otsast alla tulema – pole ju lihtsalt võimalik, et elul puudub mõte. Selleks, et veenda teda asjade Tähenduslikkuses, hakkavad lapsed koguma kokku erinevaid neile olulisi asju. Kuid õilis eesmärk on kiire kaduma – peagi saab asjade loovutamisest halastamatu mäng, mille kaotusvalu täis keerisest ei tundu olevat mingit muud väljapääsu kui minna verise lõpuni.

Ütlus, et mäng olevat väikese inimese tähtsaim töö, omandab lavastuse “Mitte midagi” kontekstis täiesti teise kaalu. Uute Pierre-Antonile Tähenduse olemasolu tõestavate asjade kogumine muutub noortel kinnisideeks – sellest saab rutiinne kohustus, mis on ülev nii koolist kui ka eraelust. Et keegi juba rituaaliks kujunenud mängust kõrvale ei hiiliks, kehtestatakse karm reegel – inimene, kes enda jaoks kalli eseme ohverdab, peab valima järgmise inimese, kes enda jaoks väärtusliku asja ohvriks toob ning keelduda on võimatu. Peagi ei ole miski neis lastes enam endine – nende elu mõtteks saab elu mõttekuse paaniline tõestamine. Iga järgmise ohverdusega näib ka teatrisaalis temperatuur pool kraadi kukkuvat. Vahetunud õhustikust annab aimu näitlejate silmist peegelduva lapseliku süütuse ja rõõmu kadumine. Alanud mängus hakkab võidutsema inimlikust kaotusvalust tingitud kättemaksuiha ja uskumus, et kui teise elu enda omast veelgi rohkem põrguks teed, siis hakkab kergem. Hoo saab sisse õõvastav “tants” ohvrialtarit meenutava “ploomipuu” ümber.

Ka lavakujundus ei jäänud teips mitte alla lavastuse intrigeerivale sisule, vaid oli täis pikitud erinevaid märgilisi motiive. Kogu “mööbel” laval, milleks olid moelava poodiumit meenutav kõrgendik, mille sisse olid ehitatud klappidega koolipingid ning kõrge ladina risti kujuline kapp, olid üleni süsimustad. See, kas taoline konstruktsioon sümboliseeris altarit, loos toimuva räpasust ja koledust, Tähenduse surnuaeda või ehk hoopis midagi kolmandat, jääb iga vaataja enda otsustada. Kuid asi, mis tundus olevat lavastaja poolt selgelt välja joonistatud, on idee sellest, kui õrn, kergesti määrduv ja kaduv võib olla Tähendus, kui selle tekkimise “valemist” inimhing ära võtta. Ilma inimese antud mõtestatuseta on asjad vaid tühipaljalt ehitusmaterjali kogumid või välja mõeldud konstruktsioonid, mille sära on kiire tuhmuma. Lavavalgustus oli

seatud täpselt nii, et hetkel, mil lapsed enda Tähendusrikkad esemed ladina risti kujulisse kappi asetasiid, värvusiid need tumedaks – Tähendusega koos kadus asjadest ka eluvaim. Sellega seoses meenub mulle lapsepõlvest üks tore salmike, mis algas alati sellega, kuidas ühes mustas-mustas linnas oli üks must-must maja ning mille puändiks oli enamasti ettearvamatult mõni valget värvi asi mõnes mustas-mustas kapis – ka lavastuses “Mitte midagi” peitusid valged ehk lootustandvad asjad n-ö musta-musta ja kõikehaarava Tähenduse “kapi” sügavustes.

Olen siiamaaani vasikavaimustuses “Mitte midagi” näitlejate lavalisest olekust. Kuigi lavastuse tempo oli ohtralt korduvate motiivide tõttu pigem aeglane, ei suutnud ma täheldada ühtegi märki potentsiaalsest väsimusest või tüdimusest, vaid tajusin nende sisemise energiataseme tõusu iga korraga, kui lugu uue pöörde võttis. Istusin etendust vaadates teises reas – hea tahtmise korral oleks ma saanud näitlejaid lausa puudutada. Alguses tundsin kerget ebamugavust, sest elu on näidanud, et kunsti on tihti targem mõõdukast kaugusest jälgida, kuid üsna pea tundsin ma rõõmu võimaluse üle kulli pilguga jälgida iga põselohukese ja vihakortsu teket näitlejate näolappidel. Oli palju asju, mis väärised kõrva taha panekut. Näiteks, kõikide uute esemete Tähenduse kaotamine mängiti detailselt välja nii kõnes kui ka miimikas, kuhjates õhku kihtidena pinget, mis sündmuste kulminatsiooni võimsaks muutis. Samuti olid karakterite iseloomujooned usutavalt välja mängitud ning nende sisemist kasvu julmuse poole oli lihtne tajuda. Selle kõige ilmestavamaks näiteks oli minu jaoks algselt jumalakartliku Frederiku (Jaanus Tepomees) tegelaskuju, kes sundis enda kaaslaste loo lõpus külmavereliselt tapma koera, sest ta oli urineerinud laste kamba poolt varastatud pühale ristile – tekkinud kontrast n-ö hea ja halva vahel on märkimisväärne.

Tüki lavaline keel oli tabav, armutu ja julge ning kutsus minus esile lausa füüsilist ebamugavust, mis on minu hinnangul väga vajalik rõhutamaks lavastuses juhtunud seikade räägust, kuid aktuaalsust. Loodan, et see lavastus on äratus nii mõnelegi ignorantsele täiskasvanule mõistmaks, et noorte mõttemaailmas ei voola vaid suhkur ja maasikavaht. Kuid üks asi, mida ma lavalaudadel toimuvast uskuma ei suutnud jääda, oli see, et kehastatavad on umbes 14-aastased lapsed. Kuigi nii kostüümid, karakterite soovid kui ka keelekasutus olid igati selle illusiooni tekitamise teenistuses, jäi siinkohal midagi lavastusliku poole pealt umbkaudseks. Tekkis tunne, et tegelaskujud pole ei noored ega vanad, vaid otsekui ajatud. See pole iseenesest sugugi halb, vaid lisas minu arvates lavastusele hoopis võrtsi, kuid oleks siiski huvitav teada, kas tegu oli taotlusliku või juhusliku “möödapanekega”.

Etendust vaadates valdas mind tunne nagu oleks kogu “Mitte midagi” lugu minu ja näitlejate ühine hallutsinatsioon. Selle efekti lõi eriti teravalt see, et peategelast Pierre-Antonit ja

ploomipuud ei olnud visuaalselt lava kontekstis olemas. Oli kuulda vaid ta häält, mis oli kord lähemal ja siis jälle kaugemal. Samuti vahetusid perspektiivid pidevalt – kui näitlejad pidasid publikule suunatud seletavaid monolooge, siis oli kohati tunne nagu oleksin ma osa sellest laste kuuikust ning peaksin isegi kohe midagi suure Tähduse nimel ohverdama. See pani nii mõnigi kord kramplikult käekotist kinni haarama, et mina jumala eest ühtegi asja ei kaotaks. Teisalt oli vahepeal tunne, nagu oleksid näitlejad suhtunud publikusse justkui Pierre-Antonisse endasse. Näiteks kui loobiti kujuteldava ploomipuu pihta kive, tundusid need iga kord minu nina alt mööda vihisevat. Taoline kaasatus lõi ajale ja ruumile minu jaoks täielikult teise tunnetuse ning ei lasknud mu tähelepanul lavastuses toimuvalt kordagi hajuda.

See, et mõnikord piisab vaid ühest ainsast vastuvoolu ujujast, et paisata oma mõtetega uppi üldsuse tõekspidamised, pole teab mis uudis. Kui äsja Vanemuises esietendunud lavastuses “Galilei elu” lõi tollases ühiskonnas laineid ja tekitas pahameelt Galileo Galilei väide, et Maa ei olegi kogu universumi kese, siis teatritükis “Mitte midagi” täitis sama funktsiooni Pierre-Antoni eksistentsialistlik tõdemus, et elu ei keerle ümber Tähduse. Ühiskonda näib olevat sisse kodeeritud hirm selle ees, et äkki ongi teisitimõttelejal õigus, mis toob tihti kaasa oma mõtete julge avaldaja vägivaldse vaikima sundimise. Kui aga Galileil õnnestus oma elu säästa tänu oma uskumustest taganemisele, siis Pierre-Anton üldsuse kättemaksust ei pääsenud ning lavastuse lõpus ta tapetakse.

“Ploomipuu otsas nihil, 3. päev.

Tere, kallid päevik..

*..või täpsemalt ploomipuu tüvi, millesse ma oma mõtteid noaga graveerin. Ma kavatsen jääda igaveseks siia, ploomipuu otsa, sest mitte millelgi siin elus ei paista olevat ega tulevat mõtet. Tähduslikkus on pelgalt illusioon või sotsiaalne konstruktsioon – see on lihtsalt tunne, mille inimesed mõnele suvalisele asjale külge on pookinud. Näiteks, mulle olulisel asjal ei ole tõenäoliselt Sinu jaoks vähematki väärtust ja vastupidi. Seega on kaalukausil täpselt kaks võimalust – kas kõikidel asjadel siin maailmas on tähendus või ei ole mitte ühelgi asjal siin maailmas tähendust. Aga kõigel ei saa ju tähendust olla, kui mulle Sinu asi mitte midagi ei tähenda – kas pole mitte lihtne ja loogiline? Jääb üle vaid üks ja ainuõige variant – mitte millelgi pole tähendust. “ ****

***See on minupoolne väljamõeldis ja tõlgendus sellest, mida võis Pierre-Anton ploomipuu otsas istudes mõelda või tunda, seos lavastuse alustekstiga puudub. Lõik sümboliseerib seda, et ka lavastuses ilmusid tema hääl ja mõtted täiesti suvalisel ajal ning kadusid sama ootamatult, kuid jätsid ometi iga kord endast suure ja kustutamatu jälje maha.